

Sisteme de gestiune a bunurilor soților în dreptul comparat

La gestion des biens des époux en droit comparé

The management of spouses property in comparative law

Alin-Gabriel Oprea, Student masterand, Universitatea din București, Facultatea de Drept, Master Drept privat.

Cuvinte-cheie: căsătorie, regim matrimonial, bunuri comune, bunuri proprii, folosință, administrare, dispoziție.

Mots-clés: mariage, régime matrimonial, biens communs, biens propres, utilisation, administration, disposition.

Key-words: mariage, matrimonial regime, common goods, personal goods, usage, administration, disposition.

Rezumat: Lucrarea își propune să cerceteze anumite aspecte din dreptul comparat, care l-au ghidat pe legiuitorul noului Cod civil în adoptarea soluțiilor inovatoare aduse regimului comunității legale, dar și să prezinte soluții diferite, existente în legislațiile foarte îndepărtate de dreptul intern, precum sistemul islamic. La nivel teoretic, pot fi concepute trei mecanisme de gestiune a bunurilor comune: *gestiunea comună* (toate actele asupra bunurilor comune sunt săvârșite împreună de cei doi soți), *gestiunea paralelă* (caracterizată prin puterea fiecărui soț de a gestiona singur comunitatea), precum și *gestiunea separată* (fiecare soț are putere doar asupra bunurilor proprii și asupra bunurilor comune pe care le-a dobândit). În mod excepțional, acestor mecanisme li se poate adăuga un al patrulea, *gestiunea exclusivă*, caracterizată de împrejurarea că fiecare soț are o putere exclusivă, dată de natura juridică a actului pe care îl încheie, sau de natura juridică a bunului asupra căruia acesta poartă.

Résumé: L'article vise à étudier certains aspects de droit comparé, qui ont guidé le Législateur de nouveau Code civil en adoptant des solutions innovantes pour le régime de la communauté légale, mais aussi présenter des solutions différentes qui existe dans les lois très reculées, tels que le système musulman. D'un point de vue théorique, nous pouvons distinguer trois mécanismes de gestion des biens communs, *la gestion commune* (tous les actes de biens communs engagent ensemble les deux conjoints), *la gestion simultanée* (caractérisé par la puissance de chaque époux de gérer seule la communauté) et la gestion séparée (chaque conjoint n'a de pouvoir que sur les biens propres et les biens communs qu'il a acquis). Exceptionnellement, ces trois types de mécanismes on peut ajouter un quatrième, *la gestion exclusive* caractérisé par la puissance exclusive que chaque conjoint a en raison de la nature juridique de l'acte conclu, ou de la nature juridique de bien à laquelle l'acte se réfère.

Summary: The article aims at examine certain aspects of comparative law, which have guided the legislator of the new Civil Code in adopting innovative solutions to the legal community regime, but also to present different solutions existing in very distant laws, such as the Islamic law. From a theoretical point of view, we can distinguish three management mechanisms of common goods, *shared management* (all acts of common goods to be committed together by both spouses), *parallel management* (characterized by the power of each spouse to manage single the community of goods), and *separate management* (which assumes that each spouse has power only on their property and the joint property they acquired). Exceptionally, those three types of mechanisms may be added a fourth, *exclusive management*, characterized by the fact that each spouse has an exclusive power, given by the legal nature of the act which it enters, or the legal nature of the good on which the act bears.

INTRODUCERE

"Căsătoria poate fi luată în considerare sub două aspecte. Ea reprezintă în primul rând asocierea dintre două persoane, uniunea dintre bărbat și femeie, uniune care conduce la nașterea între cele două persoane a unor îndatoriri de sprijin, de ajutor, de fidelitate. Însă, putem la fel de bine să considerăm căsătoria ca fiind o asociere de bunuri: comunitatea de viață antrenează cu siguranță și o comunitate de interese, ceea ce înseamnă că la asocierea personală se adaugă o asociere pecuniară."¹ Acesta este modul în care descria doctrina franceză a începutului de secol XX instituția căsătoriei. Ulterior încheierii căsătoriei, mai multe întrebări trebuie să își găsească răspunsul. Cine va suporta sarcinile traiului în comun? Care va fi situația bunurilor fiecărui soț? Ce noi raporturi se vor naște între creditori și soți? Pentru rezolvarea acestor probleme au fost create anumite reguli, reunite sub denumirea generică de regimuri matrimoniale.²

Pentru a ajunge la ceea ce reglementează legislațiile contemporane, raporturile patrimoniale dintre soți au cunoscut o îndelungată evoluție istorică. Este suficient să luăm exemplul vechiului drept atenian, în care femeia era supusă unei așa-numite tutele perpetue. În primul rând, tutela familială o însoțea până la ușa locuinței conjugale. În momentul în care femeia părăsea locuința în care s-a născut, pentru a se muta cu soțul, acesta din urmă îi devenea tutore. Implicațiile asupra eventualelor bunuri deținute de femeie erau evidente. După ce aceasta devenea mamă, iar copiii împlineau vârsta de 20 de ani, ei deveneau tutorii bunurilor femeii, iar soțul rămânea "tutorele personalității" acesteia.³ Exemplul chinez poate fi, de asemenea, foarte sugestiv: femeia datora soțului său supunere absolută și nu putea părăsi locuința fără acceptul acestuia. După bunul său plac, soțul o putea vinde unui alt bărbat, pentru a-i deveni acestuia din urmă, concubină. Atât timp cât soțul se afla în viață, soția nu avea în proprietate niciun bun, cu excepția celor stipulate expres și limitativ în contractul de căsătorie. Tot ceea ce ar fi dobândit ulterior încheierii căsătoriei, ar fi revenit soțului acesteia, chiar și bunurile moștenite, care îi reveneau bărbatului, în cazul disoluției căsătoriei.⁴

Lucrarea își propune să cerceteze anumite aspecte din dreptul comparat, care l-au ghidat pe legiuitorul noului Cod civil în adoptarea soluțiilor inovatoare aduse în dreptul regimului comunității legale, dar și să prezinte soluții diferite, existente în legislațiile foarte îndepărtate de dreptul intern, precum sistemul islamic.

În ceea ce privește noțiunea de "gestiune" utilizată pe parcursul acestei lucrări, ea primește un sens larg, incluzând și actele juridice de dispoziție asupra bunurilor, și nu doar pe cele de administrare, așa cum s-ar putea crede, luându-se ca factor de referință dreptul comun în materie. În același timp, noțiunea se referă și la puterile pe care le au soții asupra bunurilor comune și modalitatea în care aceste puteri sunt repartizate între ei, fiind frecvent utilizată în literatura de specialitate străină, în special cea belgiană, dar și în cea franceză.

Secțiunea 1. Aspecte generale privind mecanismele de gestiune a bunurilor sotilor. Tipologii.

§1. Considerații generale.

O problemă esențială a *regimurilor comunitare* o reprezintă cea legată de gestiunea bunurilor comune. Este dificil de găsit cel mai eficient mecanism de funcționare a acestui regim, întrucât oricare ar fi modalitatea la care s-ar opri legiuitorul, ar putea exista unele dezavantaje. Astfel, este necesară asigurarea unui echilibru între dinamica circuitului civil și respectarea principiului egalității dintre soți.

¹ M. Rey, *Preuve des reprises sous le divers régimes matrimoniaux*, 2^e édition, Imprimerie et Lithographie Vallier Edouard, Grenoble, 1910, p.1.

² C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român. Vol. III*, Editura "Națională" S. Ciornei, București, 1928, p. 1.

³ M. Troplong, *Le droit civil expliqué. Du contrat de mariage et de droits respectifs des époux*, 2^e édition, Charles Hingray, Libraire-Éditeur, Paris, 1851, pp. XXIX-XXXI.

⁴ P. G. von Moellendorff, *Le droit de famille Chinois*, Éditeur Ernest Leroux, Paris, 1896, pp. 54-55.

Existența celor două mase de bunuri (comune și proprii), specifice regimului de comunitate, implică o împărțire a regulilor de gestiune a bunurilor, după cum este vorba despre bunuri comune sau bunuri proprii ale soților. Ceea ce interesează în mod deosebit regimul matrimonial de comunitate, este setul de reguli care face posibilă administrarea masei comune, bunurilor proprii aplicându-li-se dreptul comun, cu corectivul impus de regimul primar imperativ. Totuși, datorită comuniunii de viață existente între soți, poate exista posibilitatea unei interferențe de drept sau de fapt între soți. Exemplul clasic este cel al bunurilor plasate intermediar între masa comună și bunurile proprii, precum bunurile comune folosite exclusiv de un singur soț, așa-zisele bunuri proprii în natură, dar comune ca valoare, sau bunurile considerate mixte, care, deși legate de comunitate, vor fi administrate de către un singur soț.⁵

În ceea ce privește *regimurile de separație*, aceste probleme sunt practic inexistente, întrucât fiecare soț poate folosi, administra și dispune singur de bunurile sale.

Cert este că la nivel teoretic, pot fi concepute trei mecanisme de gestiune a bunurilor comune și anume, *gestiunea comună/conjunctă/cogestiunea* (care presupune ca toate actele asupra bunurilor comune să fie săvârșite împreună de cei doi soți), *gestiunea paralelă/concurentă* (caracterizată prin puterea fiecărui soț de a gestiona singur comunitatea de bunuri), precum și *gestiunea separată* (care presupune că fiecare soț are putere doar asupra bunurilor proprii și asupra bunurilor comune pe care le-a dobândit). În mod excepțional, acestor trei tipuri de mecanisme li se poate adăuga un al patrulea, *gestiunea exclusivă*, caracterizată de împrejurarea că fiecare soț are o putere exclusivă, dată de natura juridică a actului pe care îl încheie, sau de natura juridică a bunului asupra căruia acesta poartă.⁶ În cazul regimurilor de separație se aplică gestiunea exclusivă.

§2. Gestiunea comună/conjunctă (cogestiunea).

Acest sistem este caracterizat de faptul că toate actele asupra bunurilor comune se săvârșesc de către soți împreună, fiind necesar, întotdeauna, consimțământul ambilor. Avantajul acestui sistem, este acela că asigură coeziunea patrimonială a soților, întrucât ambii participă la luarea deciziilor.⁷ Există însă și dezavantaje. Dacă ar fi necesar ca de fiecare dată soții să acționeze împreună, iar orice act de gestiune ar necesita consimțământul expres și simultan al ambilor, ar rezulta o incapacitate *de facto* a oricărui soț, de a săvârși acte juridice, altfel decât în prezența celuilalt, situație de neconceput, având în vedere că actul căsătoriei presupune eliminarea incapacităților de orice fel. Un alt argument este cel al necesității asigurării securității circuitului civil, ceea ce presupune ca fiecare soț să aibă posibilitatea să acționeze și pentru celălalt, pentru a nu periclita interesele creditorilor și a nu bulversa circuitul civil.⁸ Altfel spus, acest sistem nu asigură dinamica circuitului civil. În dreptul comparat, spre exemplu, cel catalan, administrarea bunurilor, precum și direcționarea priorităților familiei sunt conjuncte, dar soții pot conveni ca unul dintre ei să aibă atribuții inegale în ceea ce privește puterile de administrare sau dispoziție, la fel cum pot delega gestiunea exclusivă doar unuia dintre ei.⁹

Aceste inconveniente pot fi atenuate de un mecanism subsidiar, acela al mandatului tacit reciproc între soți. Chiar dacă actul este încheiat doar de unul dintre soți, legea prezumă și consimțământul celuilalt. Înseamnă că soțul care nu a participat la încheierea actului devine parte contractantă. În general, este posibil ca prezumția legală să corespundă realității, însă de-a lungul timpului s-au observat destule neconcordanțe și inconveniente practice. Mandatul tacit reciproc este o instituție juridică prezentă mai în dreptul statelor socialiste, motiv pentru care în legislațiile moderne nu mai este reglementat.

⁵ P. Vasilescu, *Regimuri matrimoniale, ed. a II-a*, Editura Universul Juridic, București, 2009, pp. 95-96.

⁶ C. Nicolescu, *Gestiunea bunurilor comune ale soților în sistemul Codului civil român - continuitate sau reformă?*, articol publicat în *Revista Română de Drept Privat*, nr. 5/2013, preluat de pe portalul idrept.ro.

⁷ M. Avram, în *Instituția familiei în noul Cod civil*, București, 2010, p. 213.

⁸ P. Vasilescu, *op. cit.*, p. 98.

⁹ A. Bonomi, M. Steiner (coord.), *Les régimes matrimoniaux en droit comparé et en droit international privé*, Librairie Droz, Geneva, 2006, p. 160.

§3. Gestiunea paralelă (concurrentă).

Ca o consecință a principiului egalității dintre soți, fiecare dintre aceștia ar trebui să poată exercita aceleași prerogative de gestiune asupra masei comune de bunuri. Așadar, puterile de administrare ale soților ar trebui să fie egale, independente și *concurrente* (de unde și numele acestui mecanism, termen care dorește să sublinieze că nu există o ierarhie sau preferință în exercitarea acestor facultăți de administrare a bunurilor de familie, iar comunitatea de bunuri conduce în mod firesc spre o *administrare concurrentă*. Gestiunea concurrentă înseamnă că fiecare soț poate săvârși orice act juridic sau de folosință materială asupra unui bun din comunitate, dacă legea sau convenția soților nu îi interzice acest lucru. Din punct de vedere static, acest mecanism impune un cumul de puteri identice de administrare în beneficiul fiecărui soț, dar, din punct de vedere dinamic, fiecare soț poate să acționeze efectiv independent de celălalt. Altfel spus, *puterile de administrare aparțin juridic ambilor soți, dar se exercită practic autonom*.

Acest mecanism elimină inconvenientele cauzate de prezumția de mandat tacit reciproc, însă prezintă riscul săvârșirii unor acte contradictorii. Nu poate fi exclusă nici varianta ca fiecare soț să încheie acte juridice diferite asupra aceluiași bun comun. Totuși, în statele în care este reglementat acest mecanism, nu s-a observat un potențial ridicat de risc, iar rezolvarea eventualelor conflicte s-a realizat prin instituțiile de drept comun, spre exemplu, va avea preferință terțul care a înscris primul dreptul său, ori, după caz, cel care a încheiat primul contractul sau a intrat primul în posesia bunului.¹⁰

În literatura de specialitate franceză, s-a arătat că acest mecanism presupune încrederea *reciprocă, profundă și permanentă* între soți, pentru că fiecare soț, prin actele sale, ar putea să aneantizeze patrimoniul comun.¹¹ Articolul 1415 alin. (2) din Codul civil belgian, prevede că soții gestionează patrimoniul comun *în interesul familiei*. De aici rezultă că nu se acordă fiecărui soț puteri exclusive, discreționare, ci se urmărește satisfacerea unui interes comun, fiecare soț putând, într-adevăr, să acționeze singur, dar în interesul comunității. Legea instituie, astfel, *principiul responsabilității* fiecăruia dintre soți pentru actele încheiate singur și prin care se prejudiciază interesele celuilalt soț, în legătură cu comunitatea de bunuri.

§4. Gestiunea separată.

Acest sistem este reglementat de dreptul olandez¹² și presupune că gestiunea bunurilor comune aparține soțului care a dobândit bunul intrat în comunitate. Nu prezintă importanță sursa economică a bunului, ci gestiunea bunului va reveni soțului care, dacă s-ar face abstracție de comunitate, ar deveni proprietar în eventualitatea unei separații de bunuri. În aplicarea gestiunii separate, trebuie distins după cum titlul de dobândire a bunului este sau nu nominativ. Asta înseamnă că în cazul bunurilor imobile, precum și al mobilelor supuse înregistrării, care presupun un titlu nominativ de dobândire, gestiunea revine soțului care este înscris în actul de dobândire. Pe bună dreptate se afirmă că există reale dificultăți în a stabili cum vor fi gestionate bunurile, în ipoteza în care acestea sunt dobândite în coproprietate. Dacă titlul de dobândire nu este nominativ, se consideră că bunul este dobândit de soțul căruia îi este predat, sau care a intrat în posesia lui (dacă este mobil nesupus înregistrării). Rezultă că în multe situații este dificil de stabilit care dintre soți a devenit proprietarul bunului. Și în acest caz

¹⁰ M. Avram, *Drept civil. Familia*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 267.

¹¹ Ph. Malaurie, L. Aynés, *Les régimes matrimoniaux, 2ed.*, Ed. Defrenois, Paris, 2007, pp. 179-180, citată de C. Nicolescu, *Gestiunea...*

¹² Pentru a ajunge la ceea ce reglementează astăzi, sistemul olandez a cunoscut o îndelungată reformă, începută încă din anul 1997. Din data de 5 iulie 1997, odată cu recunoașterea parteneriatelor înregistrate, a început și transformarea dreptului regimurilor matrimoniale. Noul articol, 80b din *Burgelijk Wetboek* (BW - Codul civil olandez) declara titlurile 6, 7 și 8 din Cartea I, aplicabile și parteneriatelor înregistrate, ceea ce a generat necesitatea reconsiderării dreptului regimurilor matrimoniale în acel moment. Patru cercetări de importanță majoră au fost făcute, în vederea întocmirii unui proiect de modificare a dreptului regimurilor matrimoniale. Este vorba, în primul rând, despre raportul Comisiei *Rechten en Plichten echtgenoten*, din care a derivat raportul Institutului Moelengraaff pentru drept privat, urmat de raportul *Emancipatie-effectrapportage*. Etapa a fost finalizată prin organizarea unui referendum, în vederea consultării populației olandeze. Pentru evoluția acestor modificări, a se vedea, pe larg, A. Bonomi, M. Steiner (coord.), *op. cit.*, pp. 178-182.

există corective, căci pentru unele categorii de acte se instituie o cogaestiune (actele de dispoziție asupra locuinței familiei și în cazul actelor cu titlu gratuit între vii, indiferent dacă au ca obiect bunuri comune sau bunuri proprii)¹³.

§5. Gestiunea exclusivă.

Gestiunea exclusivă reprezintă o excepție de la primele două mecanisme prezentate anterior în această secțiune, dacă ținem seama de regimurile comunitare. În cazul regimurilor separatiste, gestiunea exclusivă este *regula*. Revenind la regimurile comunitare, în care anumite distincții prezintă interes, ea intervine atunci când actul prezintă *caracter personal*. Intră în sfera acestui tip de gestiune: partajul unei moșteniri care intră în comunitate (pentru că poate fi cerut doar de soțul moștenitor), legatul, actele de gestiune asupra bunurilor comune afectate exercițiului profesiei unuia dintre soți (pentru că acestea nu pot fi făcute decât de soțul care exercită profesia, atât timp cât reprezintă acte cu caracter curent).¹⁴

Secțiunea a 2-a. Gestiunea bunurilor soților în legislațiile diferitelor state.

Spațiul alocat acestei lucrări nu permite o abordare exhaustivă a tuturor sistemelor de gestiune existente în dreptul anumitor state, ținând cont de faptul că fiecare legislație reglementează posibilitatea viitorilor soți de a opta între mai multe regimuri matrimoniale. Acest lucru înseamnă că în continuare, vor fi avute în vedere doar regimurile matrimoniale de drept comun, sau legale, acestea reprezentând fie regimuri comunitare, fie regimuri separatiste.

§1. Gestiunea bunurilor soților în dreptul francez.

Discuțiile despre care ar putea fi cel mai potrivit regim matrimonial de drept comun în Franța, cel al comunității, ori cel al separației, există de mult timp. Spre exemplu, în anul 1924, când, din ce în ce mai multe voci susțineau necesitatea eliminării incapacității femeii măritate, profesorul M. Henri Capitant, susținea că ideile trebuie să se adapteze noilor timpuri, iar societatea trebuie să se adapteze noilor idei, lucruri fără de care o națiune nu ar putea să existe.¹⁵ Dovada că și în zilele noastre, controversele subzistă, o reprezintă proiectul de lege vizând stabilirea regimului separației de bunuri ca regim legal, deus la Adunarea Națională a Franței, camera inferioară a Parlamentului francez, la data de 21 ianuarie 2015. Deputații și-au motivat opțiunea prin dorința de a asigura un regim matrimonial care să sporească protecția acordată soților, dar și un plus de pragmatism, având în vedere simplitatea acestui regim, din punct de vedere economic, atât pe parcursul căsătoriei, cât și în momentul disoluției acesteia.¹⁶

Cert este, că la momentul întocmirii acestei lucrări, regimul matrimonial legal, aplicabil *de lege lata* în Franța, este regimul comunității reduce la achiziții.

Evoluția sistemului matrimonial francez este foarte sugestiv rezumată într-un articol: "Contractul a avut întotdeauna rolul său în stabilirea raporturilor patrimoniale în cadrul cuplului. Acesta este, în fapt, și obiectul contractului de căsătorie: contract care, pentru a relua distincția doctrinară devenită clasică, provine din categoria contractelor de organizare și de colaborare, și nu a contractelor de schimb. El permite soților să-și înzestreze *societatea conjugală* cu un regim patrimonial, pe care libertatea convențiilor matrimoniale îl concepe ca fiind asociativ, stabilind o comunitate sau o asociere a achizițiilor, ori o separație a bunurilor. Totuși, ar fi abuziv să apreciem că

¹³ M. Avram, *Drept civil...*, p. 268.

¹⁴ M. Avram, *Instituția familiei...*, p. 215.

¹⁵ M. H. Capitant, *Le meilleur régime matrimonial - communauté ou séparation de biens*, Discours prononcé au Congrès de la Ligue pour le droit des femmes, Paris, 1924.

¹⁶ <http://www.juridiconline.com/actualites-juridiques/personnes-familles/85-famille/17823-regime-de-la-separation-des-biens-comme-regime-matrimonial-legal.html>

un principiu general al libertății contractuale a inspirat regimul juridic al bunurilor soților, și aceasta deoarece soții nu aveau dreptul să contracteze decât o singură dată, pentru totdeauna. Această înclinație spre contractualizare este general acceptată, fiind în *spiritul vremurilor*. Permisivitatea morală a anilor 1970 și liberalismul economic al anilor 1980-1990 au produs împreună un efect sinergic, ce a dus, evident, la libertate, și în special la libertatea contractuală. A devenit, astfel, banal a evidenția un declin, o repliere a ordinii publice. În acest ultim aspect, să nu ne lăsăm, totuși, înșelați: ordinea publică iese pe ușă, dar drepturile fundamentale intră pe fereastră. Și acolo unde, în trecut, se cerea ca o anumită dispoziție să se conformeze unei norme de ordine publică, astăzi se verifică dacă aceasta încalcă sau nu drepturile fundamentale. Criteriul de apreciere se deplasează, de la dreptul obiectiv spre drepturile subiective, de la interesul general la interesele particulare. Nu ne așteptăm ca previzibilitatea soluțiilor să devină din ce în ce mai mare."¹⁷

Libertatea convențiilor matrimoniale s-a dezvoltat odată cu dispariția imutuabilității absolute dar, în același timp, se găsește limitată prin stabilirea unui regim primar imperativ care, vizând bunurile soților, pe de o parte, plasează locuința familiei, fie ea în proprietatea comună sau exclusivă, sub regimul cogaștunii, și, pe de altă parte, plasează veniturile soților, fie comune, fie personale, sub un regim al gegaștunii exclusive.

Așadar, legislația franceză cunoaște trei tipuri de gegaștune (art. 1421 C. civ. fr.). S-a spus că acestea reflectă deviza republicană: libertate (gegaștunea exclusivă), egalitate (cogaștune), fraternitate (gegaștune concurentă)¹⁸.

În ceea ce privește articolele 1421 și următoarele din Codul civil francez, regulile de gegaștune variază în funcție de caracterul *comun sau propriu* al bunurilor soților, furnizând atât drepturi, cât și interdicții pentru fiecare dintre soți.

Referindu-ne la bunurile proprii, fiecare soț poate folosi și dispune în mod liber de propriile bunuri. Limita acestei libertăți largi o reprezintă actele juridice asupra locuinței familiei. Principiile desprinse din art. 1421 și următoarele C. civ. francez spun că:

- fiecare soț poate administra și dispune singur, cu anumite excepții, de bunurile comune, fără să răspundă pentru modul în care efectuează gegaștunea;

- actele care nu au fost încheiate în fraudă celui alt soț sunt opozabile acestuia;

- regimul legal atribuie soțului proprietar al unui bun, toate veniturile realizate în urma exploataării respectivului bun. Aplicațiile acestui principiu sunt utile, în special, atunci când unul dintre soți a încasat sume de bani constituind bunuri proprii, sau provenite din vânzarea unui bun propriu. În cazul în care se ridică obiecții în legătură cu caracterul de bunuri proprii al veniturilor rezultate, dovada poate fi făcută prin orice mijloc de probă, chiar și prin martori și prezumții;

- soțul care exercită o profesie autorizată deține puterea de a administra și dispune singur de bunurile necesare exercitării acelei profesii;

- ori de câte ori se utilizează bunuri aparținând comunității, în scopul plății datoriilor personale ale unuia dintre soți, sau în scopul recuperării, conservării și ameliorării bunurilor proprii, și, în general, ori de câte ori unul dintre soți obține un profit personal din utilizarea bunurilor comune, el trebuie să "recompenseze comunitatea";

În ceea ce privește bunurile comune, așa cum am precizat, fiecare dintre soți poate încheia acte de gegaștune a bunurilor comune, care se referă la actele de administrare (plasarea fondurilor comune, locaștunea unui imobil), sau pentru actele de dispoziție (vânzare, schimb).

Pe de altă parte, Codul civil francez fixează o serie de interdicții în sarcina soților, discutându-se despre *cogaștune* în cazul unor acte considerate importante, unde este necesar acordul ambilor soți. Cogaștunea se manifestă în contextul următoarelor operaștuni:

¹⁷ M. Grimaldi, *Regimul juridic al bunurilor cuplului în dreptul francez*, articol publicat în Revista Pandectele Române, nr. 7/2013 și preluat de pe portalul idrept.ro.

¹⁸ M. Avram, C. Nicolescu, *Regimuri matrimoniale*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 231.

- donațiile având ca obiect bunuri comune sau utilizarea bunurilor comune pentru a garanta datorii contractate de terți;
- înstrăinarea sau grevarea imobilelor cu drepturi reale;
- acte de dispoziție asupra bunurilor mobile *corporale* supuse unor formalități de publicitate;
- vânzarea sau ipotecarea unui fond de comerț sau imobil aparținând comunității;
- aportul bunului comun la o societate comercială sau societate civilă;
- închirierea consimțită asupra unui fond rural, sau imobil cu destinație comercială, artizanală sau industrială, depinzând de comunitate;
- transferul unui bun aparținând comunității, într-un patrimoniu fiduciar;

Este, de asemenea, posibil ca soții să dețină o putere de gestiune așa-zis *exclusivă* asupra câtorva bunuri comune (câștigurile salariale, câștigurile din vânzarea unor bunuri aparținând doar unuia dintre soți). În cazul acestor acte juridice, cel care deține puterea de a dispune, poate încheia totalitatea actelor juridice cu privire la acel bun, în timp ce soțul său este privat de orice putere.

Dacă unul dintre soți depășește puterile de gestiune conferite de lege, iar celălalt nu ratifică actul, celălalt soț poate solicita *anularea* actului. Acțiunea în nulitate poate fi promovată în termen de doi ani de la data la care soțul neparticipant la încheierea actului a luat cunoștință despre acesta, fără ca acțiunea să poată fi exercitată la o distanță mai mare de doi ani de la data încetării comunității.

În cazul în care unul dintre soți nu se află în deplinătatea facultăților fizice sau psihice, pentru a asigura gestiunea bunurilor comune, în limitele puterii sale de administrare, pot fi luate măsuri de reprezentare judiciară (curatelă, tutelă, mandat judiciar).

Nu în ultimul rând, este de menționat că, deși soții au optat pentru regimul legal al comunității reduse la achiziții, acest regim poate fi modificat după doi ani de aplicare efectivă a regimului ales inițial, printr-un act autentic notarial. Un element important vizează cerința ca această modificare să fie conformă *interesului familiei*. În cazul unei opoziții din partea copiilor majori sau creditorilor soților, este necesară autorizarea instanței de judecată.

§2. Gestiunea bunurilor soților în dreptul italian.

Regimul matrimonial legal, aplicabil în Italia, este cel al comunității de achiziții. Bunurile dobândite de soți sunt considerate bunuri comune și nu pot fi împărțite decât în cazul disoluției căsătoriei, sau în alte cazuri limitativ prevăzute de lege. Legiuitorul italian a dorit în acest fel să ofere un caracter comunitar familiei, privită ca o comuniune materială, dar și spirituală.¹⁹

Sediul materiei îl reprezintă art. 177 și următoarele din Codul civil italian. Comunitatea presupune existența a trei mase distincte de bunuri: bunuri de îndată comune, bunuri devenite comune în urma disoluției regimului matrimonial al comunității și bunuri personale.

Codul civil italian utilizează noțiunea de *administrare* a bunurilor comune, dispunând că în administrarea bunurilor comune, fiecare dintre soți beneficiază de egalitate absolută. Legea le conferă dreptul de a încheia *separat* acte de administrare ordinară, dar impune acte de gestiune *conjunctă* în ceea ce privește administrarea extraordinară (art. 180 C. civ. it).

În cazul bunurilor imobile și a celor mobile supuse unor formalități de înregistrare, este necesar consimțământul ambilor soți, la încheierea actelor juridice având ca obiect aceste bunuri. Soțul care nu și-a dat consimțământul poate solicita *anularea* actului. Art. 184 prevede, pentru acțiunea în anulare, un termen special de prescripție de un an, care începe să curgă de la momentul la care soțul neparticipant a luat cunoștință de încheierea actului, dar nu mai târziu de un an de la data îndeplinirii formalităților de publicitate.

Potrivit art. 183 C. civ. it., dacă unul dintre soți este minor, sau realizează o administrare defectuoasă a bunurilor comune, celălalt soț poate solicita instanței de judecată să îl excludă de la administrare. Soțul privat de puterea de administrare poate, la rândul său, să îi solicite judecătorului reintegrarea, dacă motivele care au determinat excluderea nu mai subzistă.

¹⁹ Riassunto di Diritto gratis Studenti it., I Rapporti Coniugali, disponibil la adresa <http://doc.studenti.it/riassunto/diritto/rapporti-coniugali.html>

În cazul în care un soț refuză în mod nejustificat să își dea consimțământul la încheierea unui act de dispoziție, celălalt poate obține autorizarea instanței pentru a încheia respectivul act, însă legea italiană impune condiția ca încheierea actului să fie necesară satisfacerii intereselor familiale (art. 184 C. civ. it.).

În cazul bunurilor mobile care nu sunt supuse unor formalități de înregistrare, actele juridice de dispoziție pot fi încheiate doar de un soț, însă acesta este obligat să restabilească echilibrul comunității.

Dacă unul dintre soți este dispărut, sau din orice alt motiv, nu își poate manifesta voința în ceea ce privește administrarea bunurilor comune, celălalt soț poate încheia singur aceste acte, în locul celuilalt soț. Această regulă este valabilă însă pentru actele juridice care intră în sfera administrării ordinare. Pentru actele de administrare extraordinară, soțul celui dispărut sau aflat în imposibilitatea de a-și exprima consimțământul, va trebui să se adreseze instanței de judecată (art. 182 C. civ. it.).

§3. Gestiunea bunurilor soților în dreptul belgian.

În dreptul belgian, regimul matrimonial legal este un regim comunitar de venituri și achiziții.

Legea din 14 iulie 1976 relativă la drepturile și îndatoririle respective ale soților și la regimurile matrimoniale a înlocuit complet Cap. VI al Titlului V a Cărții I a Codului civil belgian, relativ la drepturile și îndatoririle soților, precum și Titlul V a Cărții a III-a, referitoare la regimurile matrimoniale. După autorizarea căsătoriilor între persoanele de același sex, termenii *soț* și *soție* au rămas fără suport legal, urmând a fi consacrat termenul de *soți*²⁰, prin definiție egali în drepturi, în special în ceea ce privește gestiunea patrimoniului lor. Cea mai mare parte din prevederile actului normativ reformativ au avut vizat sfera patrimonială: limitarea puterilor soților de a dispune de imobilul având destinația de locuință a familiei, dreptul de a exercita o profesie fără acordul celuilalt soț, modalitatea de percepere a veniturilor, contribuția la cheltuielile căsătoriei, solidaritatea pentru datoriile asumate în legătură cu căsătoria, posibilitatea unuia dintre soți de a solicita anularea câtorva operațiuni juridice limitativ prevăzute de lege (donații, garanții personale), care ar putea pune în pericol interesele familiei.²¹ Trebuie reamintit că această lege a introdus sistemul *gestiunii paralele*.

Acest regim de drept comun devine deplin drept aplicabil aplicabil soților care s-au căsătorit fără a încheia o convenție matrimonială. Lipsa unei convenții matrimoniale este explicată prin faptul că regimul propus de legiuitor este cel mai bine adaptat situației și concepției despre proiectul conjugal imaginate de soți, prin faptul că ei nu sunt preocupați, la momentul încheierii căsătoriei, de amenajarea raporturilor patrimoniale dintre ei, sau, pur și simplu, cei doi soți nu au fost informați despre posibilitatea alegerii și adaptării regimului secundar. Dispozițiile regimului legal sunt, de asemenea, aplicabile, în cazul în care soții au încheiat o convenție matrimonială, însă au dispus asupra altor chestiuni, fără să deroge de la regulile regimului legal²².

Codul civil belgian utilizează *in terminis* noțiunea de “gestiune a patrimoniului comun”. În actualul cadru legal, în ceea ce privește regimul de drept comun, se realizează distincția între gestiunea patrimoniului comun și gestiunea patrimoniilor proprii ale soților.

Regulile relative la gestiunea bunurilor soților sunt conținute în articolele 1415-1425 C. civ. belgian.

Principiul în materie îl reprezintă *gestiunea concurentă* a patrimoniului comun. Acest lucru înseamnă că fiecare soț gestionează singur patrimoniul comun. Legea prevede expres că această gestiune se realizează întotdeauna *în interesul familiei*. (art. 1415 alin. 2 C. civ. belg.).

Totuși, pentru anumite bunuri, gestiunea patrimoniului comun este *exclusivă*, semnificând faptul că ele sunt gestionate în mod unic de unul dintr soți. Soțul va gestiona exclusiv veniturile sale dar și conturile bancare proprii.

²⁰ époux sau conjoints în limba franceză.

²¹ Simone Nudelholz, *Gestion égalitaire du patrimoine commun par les deux époux et recours des créanciers*, în volumul *Les enjeux actuels du droit de la famille, Regards belges*, Bruxelles, 2010, pp. 197-198.

²² <http://socialsante.wallonie.be/surendettement/professionnel/?q=informations-obligations-personnes-mariage-regime-secondaire>

În sfârșit, legiuitorul belgian a considerat că anumite acte pot pune în pericol patrimoniul comun. În ceea ce privește anumite acte, soții vor acționa în mod conjunct: alte acte decât cele de administrare, relative la exercitarea profesiei unuia dintre ei, donațiile de bunuri comune²³, achiziționarea sau înstrăinarea bunurilor ipotecate, acceptarea sau neacceptarea unei donații sau unui legat, în cazul în care s-a prevăzut că bunurile donate sau legate vor fi comune, cedarea sau constituirea gajului asupra creanței ipotecare.

În ceea ce privește patrimoniul propriu al fiecăruia dintre soți, regula este aceea a gestiunii *exclusive*.

§4. Gestiunea bunurilor soților în dreptul egiptean și marocan.

Analiza se referă, pe scurt, la cazul a două state musulmane: Egipt, ca fiind statul cel mai influent în lumea arabă și Maroc, ca exponent al ultimelor noutăți în materia dreptului familiei. În literatura de specialitate occidentală, se afirmă unanim că dreptul musulman, care se aplică în cele două state, nu cunoaște conceptul de regim matrimonial, care nu a traversat granița celor două state, decât în mod izolat, prin intermediul dreptului internațional privat, pentru necesitățile relațiilor familiale internaționale. Totuși, căsătoriile ridică pretutindeni și probleme patrimoniale, chiar dacă soluțiile consacrate diferă de la o legislație la alta.

Aceste legislații reglementează regimuri matrimoniale separatiste, ceea ce înseamnă că *regula* este dată de gestiunea *exclusivă*, bunurile comune existând doar în mod excepțional.

În Egipt, Legea 462 din 1955 a desființat tribunalul religios, iar relațiile de familie sunt întotdeauna reglementate de legi aparținând a cincisprezece comunități religioase diferite: una musulmană, patru ortodoxe (copti, greci, armeni și sirieni), șapte catolice (copti, greci, armeni, sirieni, maroniți, caledonieni și latini), una protestantă și două, evreiești (karaiți și rabini). În Maroc, există un drept aplicabil evreilor și unul aplicabil musulmanilor. Pentru a putea evidenția eventualele asemănări, vor fi tratate doar aspectele de drept islamic²⁴.

Chestiunile subsumate conceptului de regim matrimonial sunt reglementate, în principal, de dreptul de inspirație religioasă. Sursa primară o reprezintă Coranul. Urmând curentul codificării din statele occidentale, unele țări musulmane au încercat să sintetizeze, sistematizeze și selecționeze norme sub forma unor coduri, pentru a facilita cunoașterea acestora de către instanțe și justițiabili, în încercarea de a asigura o practică judiciară unitară. Deja în anul 1875, Egiptul avea o compilație de drept privat islamic intitulată *Al-Ahkam al-shar'iyah fil-ahwal al-shakhsiyyah*²⁵, cod tradus și în limba franceză, pentru tribunalele mixte, sub denumirea de *Code du statut personnel et des successions d'après le rite hanafite*. În Maroc, pe data de 3 februarie 2004 a fost promulgat un nou Cod al familiei, conținând 400 de articole, ultimul menționând că „în materiile nereglementate de prezentul Cod ar trebui să se facă referire la ritul malikit și la efortul jurisprudențial (ijtihad) care ține cont de concretizarea valorilor islamului în materie de justiție, de egalitate și de bunele raporturi ale vieții comune.”

În dreptul egiptean, raporturile patrimoniale dintre soți au în centru constituirea dotei. Deși doar Decretul-lege 25/1929 conține un singur articol referitor la dotă, acesta se completează cu dispozițiile Codului Quadri, conform căruia căsătoria în care soțul stipulează că nu va exista dota este valabilă, însă condiția este reputată ca fiind inexistentă. De asemenea, căsătoria încheiată fără fixarea valorii dotei este valabilă, dar actul căsătoriei conferă femeii dreptul la dota cutumiară, numită și dotă prin echivalent. Dota poate fi constituită din imobile, bunuri mobile, bijuterii, bunuri fungibile, dar și uzufructul bunurilor mobile și imobile (art. 71 C. Quadri). Ea poate fi plătită la momentul celebrării căsătoriei, sau în două rate, prima, exigibilă în momentul celebrării căsătoriei, și a doua, la un moment ulterior, în funcție de uzanțele specifice fiecărei zone geografice (art. 73 C. Q.). Bunurile dotale

²³ Curtea de Casație belgiană, 5 aprilie 2004, <http://www.actualitesdroitbelge.be/droit-de-la-famille/regimes-matrimoniaux/le-regime-legal/la-gestion-des-patrimoines#>

²⁴ Sintetizând informațiile furnizate în Sami A. Aldeeb Abu-Sahlieh, *Les régimes matrimoniaux en droits arabe et musulman – cas de l’Egypte et du Maroc: normes matérielles et normes de conflit*, E-SDC n° 8, Lausanne, 2007.

²⁵ Cunoscut sub titulatura de *Codul Quadri*.

aparțin femeii, care poate dispune de ele cum consideră de cuviință. În dreptul marocan, dota reprezintă o condiție a încheierii valabile a căsătoriei. Art. 26 C. fam. mar. precizează că fundamentul dotei nu este unul material, ci unul cu valoare morală și simbolică. Dota este proprietatea femeii.

În ceea ce privește bunurile soților²⁶, **dreptul egiptean** conține o singură referire, în art. 1 al Legii 25/1920, care dispune că soțului îi incumbă obligația de a-și întreține femeia, astfel încât se ajunge, din nou, la Codul Quadri. În afara dotei cu care a fost înzestrată, legea islamică impune ca femeia proaspăt căsătorită să dețină un important set de îmbrăcăminte (*trousseau*, în traducerea franceză) și conține mai multe reguli referitoare la acesta. Setul de îmbrăcăminte pe care tatăl minorei i-l achiziționează, devine proprietatea exclusivă a acesteia. Tatăl nu îl poate, în niciun caz, pretinde. Dacă tatăl decedează fără să fi plătit prețul acestor bunuri, vânzătorul va veni la moștenirea acestuia, fără ca ceilalți moștenitori să se poată întoarce împotriva minorei (art. 114 C. Q.). Setul reprezintă *proprietatea exclusivă a femeii*. Soțul nu poate pretinde niciunul dintre mobilele care îl alcătuiesc. De asemenea, el nu își poate obliga soția să pună vreunul dintre aceste bunuri la dispoziția sa, ori a vreunuia dintre oaspeții săi. El nu poate folosi aceste bunuri decât cu autorizarea și consimțământul liber al soției. În cazul în care soțul „confiscă” un obiect aparținând acestui set, în timpul căsătoriei, sau la momentul disoluției acesteia, femeia are dreptul de a solicita restituirea, sau plata valorii acestuia, în cazul pierderii sau consumării lucrului ridicat (art. 116 C. Q.). În cazul unor neînțelegeri între soți, în timpul căsătoriei, sau la momentul desfacerii acesteia, asupra bunurilor mobile care utilizează locuința comună, bunurile care folosesc în special femeii sunt atribuite soției, sub rezerva probei contrare din partea soțului. Bunurile care servesc uzului exclusiv al bărbatului, sau care ar putea fi folosite de amândoi, sunt atribuite soțului, în lipsa probei contrare făcute de soție (art. 118 C. Q.).

Dreptul musulman recunoaște *puterea maritală a bărbatului*. Dar articolul 206 C. Q. afirmă că această putere se limitează la aspecte disciplinare și nu se extinde asupra bunurilor femeii. Acest articol adaugă că femeia poate dispune de totalitatea bunurilor care îi aparțin, fără consimțământul sau autorizarea soțului, și fără ca acesta să îi poată opune puterea maritală. Ea poate percepe veniturile rezultate din exploatarea bunurilor proprii, după cum poate încredința administrarea acestor bunuri, altei persoane decât soțului său. Actele juridice încheiate de femeie nu au nevoie, pentru a fi valabile încheiate, de autorizarea sau ratificarea soțului său, tatălui său, bunicului său patern, nici a executorului testamentar, dacă ea este majoră și are capacitate deplină de exercițiu. Oricât de mare ar fi averea femeii, ea nu este obligată să contribuie la cheltuielile de uz casnic. Codul Quadri nu conține niciun articol referitor la bunurile soțului, care sunt totuși separate de ale soției, prevăzând în schimb, obligația acesteia de a veghea la conservarea bunurilor soțului. În afara acordului expres al acestuia, femeii îi este permis doar să folosească aceste bunuri.

Transpunând în termeni juridici occidentali, putem spune că soții sunt căsătoriți sub un regim *al separației de bunuri*. Pot soții să reglementeze raporturile patrimoniale dintre ei, prin intermediul unei convenții care să conțină reguli diferite față de dreptul musulman? Nici legea, nici doctrina nu răspund acestei întrebări. Dar, din punct de vedere teoretic, nimic nu se opune încheierii unei asemenea convenții, întrucât dreptul musulman permite soților să afecteze actul căsătoriei de condiții, dacă ele nu contravin normelor imperative²⁷.

În Maroc, proprietatea femeii este formată din ceea ce aceasta primește ca dar de nuntă, mobilier și obiecte prețioase. Dacă există litigii referitoare la proprietatea celorlalte bunuri, dovada dreptului de proprietate se face potrivit dreptului comun. În lipsa probei, se atribuie, doar după depunerea unui jurământ, bunurile care pot fi folosite doar de bărbat, acestuia, în timp ce bunurile care pot fi folosite doar de femeie, acesteia din urmă (art. 34 C. fam. mar.). Dreptul malikit interzice femeii căsătorite să dispună cu titlu gratuit în folosul unui terț, fără autorizarea soțului său, contrar celor prevăzute de regulile Hanafi, din Egipt. Această interdicție este dedusă pe cale de interpretare, din art. 6 al vechiului Cod de comerț, care cerea, pentru ca femeia să poată exercita activități comerciale, autorizarea soțului său. Dar legiuitorul marocan a expulzat această regulă din noul Cod de comerț adoptat în 1996, care prevede în art. 17 că “femeia măritată poate exercita acte de comerț fără

²⁶ Sami A. Aldeeb Abu-Sahlieh, *op. cit.*, p. 10.

²⁷ Ibidem.

autorizarea soțului său. Orice clauză contrară este considerată nulă”. Libertatea femeii de a dispune de bunurile sale este confirmată de art. 34 alin. (4) din Codul Moudawana, care dispune că drepturile și îndatoririle comune ale soților, presupun întreaga libertate de administrare și dispoziție asupra bunurilor fiecăruia dintre ei, fără vreun control din partea soțului, acesta neavând nicio putere asupra bunurilor soției sale.²⁸

Maurice Hamou și Najat El-Khayat insistă asupra faptului că dreptul marocan nu cunoaște libertatea convențiilor matrimoniale. Ei susțin că soții marocani musulmani nu pot să stabilească, prin convenție, un alt regim aplicabil, în afară de cel separatist, ei rămânând, în ceea ce privește raporturile patrimoniale, supuși *lex fori*, adică Moudawana (Codul statutului personal), reglementare conținând norme de drept musulman clasic. Autorul citat mai sus îi contrazice însă pe aceștia, susținând că o asemenea concepție este contrară legii. “Până la urmă, chiar dacă regimul din Maroc este cel al separației de bunuri, art. 39 din Moudawana permite includerea, într-o convenție matrimonială, a unor condiții care nu sunt contrare spiritului și obiectivelor acestei reglementări. Această concepție este confirmată de Codul familiei, care, în art. 39 prevede că fiecare dintre soți dispune de un patrimoniu diferit de al celuilalt, dar ei au posibilitatea, printr-un document separat de actul căsătoriei, să convină asupra modului de valorificare și repartitie a bunurilor dobândite în timpul căsătoriei”. Sunt aplicabile regulile generale în materia probelor, pentru a fi luate în considerare munca fiecăruia dintre soți, eforturile făcute și cheltuielile asumate pentru dezvoltarea bunurilor familiei. În cazul în care soția nu lucrează și rămâne acasă, pentru a se ocupa de creșterea copiilor, ea nu are dreptul de a fi remunerată.²⁹

CONCLUZII

Astăzi, deși asistăm la o diversificare și sofisticare a regimurilor matrimoniale, este totuși posibilă existența unui corp de principii aplicabile raporturilor patrimoniale dintre soți, indiferent de legislația concretă care le consacră. Punctul central al acestor reguli îl reprezintă principiul egalității în drepturi a soților, consacrat atât la nivel constituțional, dar mai ales, existent în actele internaționale la care statele sunt părți, așa cum sunt Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice și altele.

Fie că este vorba de noțiunea de *gestiune* sau de *administrare*, cele mai multe legislații moderne vizează sfera patrimonială a relațiilor dintre soți, referindu-se la limitarea puterilor soților de a dispune de imobilul având destinația de locuință a familiei, dreptul de a exercita o profesie fără acordul celuilalt soț, modalitatea de percepere a veniturilor, contribuția la cheltuielile căsătoriei, solidaritatea pentru datoriile asumate în legătură cu căsătoria, posibilitatea unuia dintre soți de a solicita anularea câtorva operațiuni juridice limitativ prevăzute de lege, care ar putea pune în pericol interesele familiei, asigurându-se în acest fel reglementări complete, ce răspund prompt necesităților și dinamicii raporturilor patrimoniale dintre soți.

²⁸ Idem, p. 11.

²⁹ Idem, pp. 11-12.

BIBLIOGRAFIE

- 1). A. Aldeeb Abu-Sahlieh, S., *Les régimes matrimoniaux en droits arabe et musulman – cas de l’Egypte et du Maroc: normes matérielles et normes de conflit*, E-SDC n° 8, Lausanne, 2007.
- 2). Avram, M., *Drept civil. Familia*, Ed. Hamangiu, București, 2013.
- 3). Avram, M., Nicolescu, C., *Regimuri matrimoniale*, Ed. Hamangiu, București, 2010.
- 4). Avram, M., Andrei, L. M., *Instituția familiei în noul Cod civil*, București, 2010.
- 5). Bonomi, A., Steiner, M., (coord.), *Les régimes matrimoniaux en droit comparé et en droit international privé*, Librairie Droz, Geneva, 2006.
- 6). Grimaldi, M., *Regimul juridic al bunurilor cuplului în dreptul francez*, articol publicat în Revista Pandectele Române, nr. 7/2013.
- 7). Hamangiu C., Rosetti Bălănescu, I., Băicoianu, Al., *Tratat de drept civil român. Vol. III*, Editura "Naționala" S. Ciornei, București, 1928.
- 8). Nudelholc, S., *Gestion égalitaire du patrimoine commun par les deux époux et recours des créanciers*, în volumul *Les enjeux actuels du droit de la famille, Régards belges*, Bruxelles, 2010.
- 9). Rey, M., *Preuve des reprises sous le divers régimes matrimoniaux*, 2^e édition, Imprimerie et Litographie Vallier Edouard, Grenoble, 1910.
- 10). Troplong, M., *Le droit civil expliqué. Du contrat de mariage et de droits respectifs des époux. 2^e édition*, Charles Hingray, Libraire-Éditeur, Paris, 1851.
- 11). von Moellendorff, P. G., *Le droit de famille Chinois*, Éditeur Ernest Leroux, Paris, 1896.
- 12). JuridicOnline, Le portail du droit en ligne <http://www.juridiconline.com/actualites-juridiques/personnes-familles/85-famille/17823-regime-de-la-separation-des-biens-comme-regime-matrimonial-legal.html>
- 13). Riassunto di Diritto gratis Studenti it., <http://doc.studenti.it/riassunto/diritto/rapporti-coniugali.html>
- 14). Portail de la Wallonie, <http://socialsante.wallonie.be/surendettement/professionnel/?q=informations-obligations-personnes-mariage-regime-secondaire>
- 15). Actualités du droit belge, <http://www.actualitesdroitbelge.be/droit-de-la-famille/regimes-matrimoniaux/le-regime-legal/la-gestion-des-patrimoines#>